

עוצמה

שני מושגי יסוד מתקשרים לעולם היחב"ל בסביבה ריאליסטית/תחרותית – כוח ועוצמה. הכוח הוא המרכיב הבסיסי שמגדיר את היכולת שלי כאינדיבידואל, כחברה, כמדינה להשפיע על האחר. לכוח מרכיבים רבים המשתייכים לשתי קבוצות של מקורות: מקורות כוח קשים (פיזי, כלכלי וכו') ומקורות כוח רכים (רטוריקה, הזדהות, מומחיות וכו').

העוצמה מאידך, מהווה מעין מעטפת לכוח, והיא זו שמאפשרת את מימושו. העוצמה מגדירה מספר מאפיינים במימוש הכוח - יכולת, נכונות, הכרה (מצד נשוא האיום), לגיטימציה ומידתיות. לכוח אין כול משמעות, אם לא ניתן לממשו באופן שהאחר יחוש מאוים וכתוצאה מכך יושפע בהתאם לכוונות בעל הכוח. ברם, העוצמה "הטהורה" והאפקטיבית, היא ביכולת להשפיע בלא מימוש מעשי בכוח. סוג של מאזן אימה, שהאחר מבין את המציאות ומתאים את עצמו לאור הנסיבות.

הורה ומחנך, ניכרים ביכולת שלהם להשפיע, בעצם העובדה שבידיהם עוצמה המבוססת על מקורות כוח שלא באים לידי מימוש. אין עונשים וסנקציות, לא בגלל שהילד מבין את כוחו של המחנך, אלא בעיקר כי הוא מבין את עוצמתו.

פרשת "בחוקותי" חושפת בפנינו את אחת הסוגיות המורכבות והקשות שבמקרא – פרשת הברכות והקללות. אחת השאלות הקשות שמפרשים רבים שואלים, קשורה לצורך של התורה להרבות באיומים. לכאורה, מספיק קללה אחת כדי לחסל את עם ישראל אם הוא חוטא! מדוע צריך מגוון כה עשיר של עונשים ואיומים? שאלה זו שואל גם רבי יעקב קראנץ, המכונה בשם המגיד מדובנא, והוא עונה בדרך משל נפלא, כפי שהוא נוהג לעשות.

משל למה הדבר דומה, אומר המגיד מדובנא, למלך שבנו חלה מאוד ונשקפה סכנה לחייו. לאחר שכיתת רגליו, מצא המלך רופא מקצועי ממקום רחוק. הרופא הגיע לבית המלך עם מזוודה גדולה של תרופות, והחל לרקוח את התרופות באמצע חדרו של הנער. החדר התמלא באדים וריחות עזים של התרופות, והאב-המלך דאג מאוד שבנו לא יעמוד בעוצמת התרופות. המלך הביע בפני הרופא את חששותיו שבנו לא יעמוד במצבו בלקיחת כל כך הרבה תרופות. הרופא הרגיע את המלך, והסביר לו כי אין בכוונתו לתת לבנו דבר מתוך התרופות. כל כוונתו, שהבן יריח את ריח האדים שעולים מתוך המרקחה ומתוך כך הוא יתרפא. ואכן, לא עברו מספר ימים והבן החלים.

מסביר המגיד מדובנא בהמשך את הנמשל. מטרת האיומים של פרשת בחוקותי לא במימושם אלא ביצירת מערכת של הרתעה - סוג של עוצמה ("אדי תרופות"). מתוך כך עם ישראל יחזור בתשובה גם בלי "לקחת את התרופה". ואם בעוצמה עסקינן בהקשר לא-לוהים, אז אין ספק שכול מרכיבי העוצמה המפורטים לעיל תקפים ושימיים.

דומה ויש נטייה אנושית למבט רדוד מעט, במקומות בהם התורה מדברת על מרכיבי איום במערכת היחסים שבין א-לוהים ואדם. מדובר, לעניות דעתי, בביטוי של "קליפה דקה" לעוצמה א-לוהית אין סופית. עוצמה שמייצגת מחד, יכולת ולגיטימציה אין סופית לשימוש בכוח, אך במקביל היא גם מייצרת יכולת של הכלה אין סופית שבאה לידי ביטוי במידת הרחמים והסליחה. השילוב הא-לוהי האין סופי שבא לידי ביטוי בשני מרכיביו המנוגדים לכאורה, מאפשרים לנו כבני אנוש לקלוט ולו במעט את גילויי מלכותו של א-לוהים בעולם. סוג של יראת הרוממות.

ולנו כמחנכים וכהורים, לא נותר אלא להתבונן ולשאוף ללכת בדרכיו: "...מה הוא רחום אף אתה היה רחום...". להגיע למדרגה של עוצמה שמאפשרת לנו לצמוח ולהעצים את כוחנו, דווקא במסגרת גבולות העוצמה של איפוק, הכלה וחסד.